

Література:

1. Милов Л.В. Исследования по истории памятников средневекового права / Л.В. Милов. – М.: РОССПЭН, 2009. – 336 с.

Ковальова М. І.

(наук. кер. — доц. Лобач К.В)

*студентка V курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ Г.СКОВОРОДИ

Творення Української держави потребує глибокого дослідження і осмислення як української історії взагалі, так і творчого спадку окремих особистостей зокрема.

Слід відзначити, що постать Григорія Сковороди, видатного українського філософа і поета, завжди приваблювала істориків, літературознавців, філософів, бібліографів, а останніми роками інтерес до осмислення його творчої спадщини, світобачення і світовідчуття посилюється. Було видано збірники його творів, відбулися всеукраїнські та міжнародні наукові конференції та Міжнародні Сковородинівські читання, де всебічно обговорювалися непересічна постать українського генія, його ідейна, літературна спадщина, поетичний талант. Низка дисертаційних та монографічних досліджень, присвячених видатному мислителю, є підтвердженням усвідомлення суспільством необхідності всебічного вивчення ідейної спадщини Г.Сковороди для суспільного життя сучасної України [2, с.9].

Філософія Г.Сковороди – це філософія гідності як основної засади існування людини. Цю ідею він втілював і продемонстрував на прикладі власного життя. Вчений-філософ «відстоював свою творчу індивідуальність, особисту свободу, не піддаючись спокусам світу»: багатству, владі, високому соціальному стану, світськості [4, с. 13].

Філософію Г. Сковороди називають філософією свободи, але при цьому немає ані його філософського трактату, спеціально присвяченого цій темі, ані навіть байки. Та разом з тим, це твердження майже ні в кого не викликає сумнівів. І дійсно, в українській літературі годі знайти людину, свобіднішу за Г.Сковороду.

Якщо навіть у загальних рисах проаналізувати доробок Г. Сковороди, то відразу впадає в очі байдужість до політики, принаймні у його творчості. Сприймаємо Г.Сковороду як людину цілковито занурену в себе задля самопізнання і самовдосконалення, як образ філософа-самітника, перейнятого думками про вічне і далекого від подій своєї доби. У своїх творах він ніде не висловив протесту проти закріпачення українських

селян. Ми не побачимо навіть співчуття з приводу цього. При цьому філософ дуже гостро реагував на негаразди в церковному житті, але ніяк не реагував на події сучасного йому життя політичного, національного. Єдиним запереченням цього може слугувати вірш Г.Сковороди «De libertate (Про свободу)», який філософ спеціально присвятив свободі. Свобода тут оцінюється як найвище благо. Якщо раніше він прирівнював її до золота, то тут ставить вище за нього, тобто філософ вважає свободу найдорожчим скарбом. Лишившись без свободи, людина, відтак, пошивається в дурні.

Однак, якщо говорити про байдужість чи небайдужість Г. Сковороди до політики, то Ю.Барабаш радить щодо цього: «Найперше слід було б чітко розрізнити дві далеко не тотожні сфери суспільного життя – «політикум» і «соціум», явища (проблеми, колізії, конфлікти) властиво політичні і соціальні» [1, с. 340]. Дослідник, зазначає, що якщо так, тоді Г.Сковорода дійсно глухий до політики, при тому до політики національно орієнтованої. Натомість, звернувшись до сфери іншої, соціальної, маємо підстави говорити про «гостру чутливість Сковороди до суспільних конфліктів і настроїв доби, його здатність брати до серця людські «рани смертоносні» й «пекельні біди», драми і негаразди свого «жорстокого віку»; скажемо й про чітке усвідомлення ним власного соціального статусу («Жеребок мій з бідняками...»), розуміння ефемерності сили влади і влади сили, його непримиренну ненависть до «потолочі золотої монети» й плотської «неситості», дух сатиризму, громадянського гніву проти проявів нищоті, кар'єризму, войовничого цинізму й бездуховності» [1, с. 340]. Тут сміливо можна зазначити про відповідність власної духовної діяльності Г.Сковороди специфіці менталітету рідного народу і потребам його розвитку, спричиненим своєрідністю конкретної історичної ситуації.

Серед дослідників немає однакості щодо думки про відстороненість Г.Сковороди від національних бід та проблем, адже «лише за одні чотирнадцяту та двадцять восьму Пісні в «Саді божественних пісень» його треба вважати дерзновенним поборником національної свободи!» [6, с. 450]. У згадуваній вже Пісні дев'ятій дослідник бачить ремінісценцію відомої «Думи Мазепи», і цим самим стверджує, що «не лише про індивідуальну свободу вістить поет, а й політичну своєї країни», а в символічних рядках Пісні чотирнадцятої – ставлення Г.Сковороди до знищення Козацької держави, що «є його протестом супроти вандальського акту» [6, с. 448]. У ній воля розглядається в протилежній поставі – як неволя, і водночас говориться ще про «п'яну волю», тобто нерозумну, потьмарену [4, с. 61]. Дослідник зазначає, що постулат волі, як і всі поняття Г.Сковороди, «розглядається дуалістично: є воля свята, добра, а супротивлено – клята, лиха, навіть гірша неволі. Невольа ж при цьому не є синонімом тієї останньої волі, а позначає її відсутність узагалі» [6, с. 449]. Лихий волі протиставляється інша, яку плекає внутрішня людина. Цю думку філософа зустрічаємо в Пісні двадцять восьмій: «*Стрінеш там ти іншу волю,*

Стрінеш в злій блаженну долю: У тюрмі твоїй там світ в болоті твоїм – цвіт» [4, с. 77]. Цими рядками філософ у звичному для нього дусі закликає пізнати себе, тоді в тобі народиться нова, внутрішня людина, відтак замість загальної політичної волі, якої на рідній землі вже нема, здобудеш іншу волю, що полягає у здобутті мудрості, духовному розвитку та піднесенні, – «тут воля в образі неконтрольованої стихії індивідуальності», але є ще «наша воля», що уподібнюється до «пічки ада», адже йдеться про волю національну, лиху. «Заріж волю ту, тьму – і ні пекла, ані мук», – читаємо в Г.Сковороди [5, с. 78]. Поділяємо думку науковців, які вбачають в цих словах заклик Г.Сковороди до «силового здобуття свободи» [6, с. 449].

Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що свобода у мислителя – поняття загальне – це воля взагалі. Воля ж подається різнозначно – це і свобода, і воля політична та індивідуальна. Окремо виступає й неволя, антагоністична до волі доброї та політичної, в образах тюрми-темниці, ярма, пекла. «Загалом воля – це силовий рух душі, стрім; Свобода – поняття статичніше, її антиподи – рабство, неволя, що позбавляє людину та соціум, зокрема й етнос, природного, визначеного Божею волею життя й закону» [6, с. 456]. І, саме розробляючи постулат свободи (волі), Г.Сковорода визначив своє суспільно-політичне обличчя.

Перед людиною, яка знайомиться із творчістю Г.Сковороди, постає образ мислителя, якого тривожать загальнолюдські проблеми, але далекого від життя тогочасної України. Він не залишив прямих свідчень і вражень про потрясіння в Україні, сучасником яких був, – ні про гайдамацький рух, про буремні події Коліївщини, ні про зруйнування російським царизмом Запорозької Січі й закріпачення селянства, ні про події Гетьманщини. Однак при уважнішому розгляді виявляється, що філософ аж ніяк не був байдужим до України, любив її і, отже, прагнув допомогти її народу. Більше того, стає очевидним глибоко національний характер його філософії. «І хоча ми схильні сьогодні ототожнювати козацьку традицію радше з войовничою гайдамаччиною, ніж з анахронічною бурсацькою вченістю, несамовита жага самовизначення вільної особи, що явно прочитується в творіннях Сковороди, є насамперед вираженням традиції козацького свободолобства» [3, с. 250].

Друга половина XVIII століття була для України часом повної втрати свободи – політичної, економічної і духовної, тому й зрозуміло, що глибинні відгомони цієї трагедії народу пронизують усю творчість Г.Сковороди. Він був не тільки громадянином світу, як це трактується в деяких працях, а сином поневоленої України, з якою ділив і свою особисту долю убогого, невлаштованого мандрівного вчителя.

Література:

1. *Барабаш Ю. Я.* Вибрані студії: Сковорода. Гоголь. Шевченко / Юрій Барабаш; [передмова В. Панченка]. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 744 с.

2. Добко Т. Сучасний розвиток бібліографічної Сквородіани / Тетяна Добко // Бібліотечний вісник. – 2007. – №3. – С.9.

3. Попович М. В. Григорій Скворода: філософія свободи / М.В. Попович [монографія]. – К.: Майстерня Білецьких, 2007. – 256 с.

4. Скворода Г. Твори: у 2-х т. / Григорій Скворода; [2-е вид., виправ. / НАНУ. Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка]. – Т. 1: Поезії. Байки. Трактати. Діалоги; [передм. О. Мишанича]. – К.: Обереги, 2005. – 528 с.

5. Шевчук В. «Personae verbum» (Слово іпостасне): Розмисел / Валерій Шевчук. – К.: Твiм інтер, 2001. – 264 с.

6. Шевчук В. Пізнаний і непізнаний Сфінкс: Григорій Скворода сучасними очима: розмисли / Валерій Шевчук. – К.: Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2008. – 528 с.: іл. – (Українці у світовій цивілізації).

Мусієнко В.В.

(наук. кер. – ст. викл. Штепа О. О.)

*магістрантка природничого факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г.Короленка*

СТАНОВЛЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ГАРАНТІЙ РІВНОСТІ ПРАВ ЖІНКИ Й ЧОЛОВІКА В СРСР У СФЕРІ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН (1917-1936 РОКИ)

Шлях вирішення «гендерного питання» в СРСР був тривалим та складним, оскільки не можливим було видання єдиного акту, який би одномоментно вирішив проблему жіночих прав у всіх сферах суспільного буття. Після приходу до влади, більшовики почали поступово формувати та розширювати систему законодавства, яка повинна була знищити залежне становище жінки та надати їй повний спектр прав громадянина держави. Як не дивно, але процеси змін було розпочато саме у шлюбно-сімейних відносинах. Це, на нашу думку, зумовлено насамперед тим, що, за переконаннями більшовицьких лідерів, найбільше жіноча нерівність проявлялася саме в середовищі сім'ї, яка за своїм типом мала буржуазний характер і вимагала як найшвидшого та докорінного реформування.

Уже 16 і 18 грудня 1917 року було видано відповідно Декрети «Про розлучення» [2] та «Про громадянський шлюб, дітей і про введення книг актів громадянського стану» [1], якими було започатковано впровадження законодавства нового типу.

Декрет «Про громадянський шлюб, дітей і про введення книг актів громадянського стану» проголосив шлюб вільним союзом двох рівноправних громадян, пов'язав виникнення взаємних прав та обов'язків подружжя лише з шлюбом зареєстрованим в органах ЗАГСу. Так звані